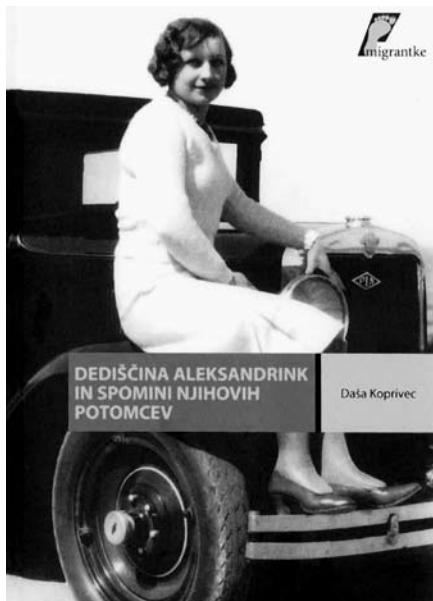

DAŠA KOPRIVEC: Dediščina aleksandrink in spomini njihovih potomcev; Založba ZRC, ZRC SAZU,

Ljubljana 2013, 154 str.

Ekonomske migracije niso posebna značilnost 19. stoletja, so se pa takrat zaradi industrijske revolucije in z njo povezane naraščajoče potrebe po delavcih ter razvoja prometnih povezav, zlasti čezoceanskih parniških linij, najbolj razmahnile. Izseljavanje Slovencev s pretežno agrarnih ozemelj Avstro-Ogrske na gospodarsko razvitejši sever in zahod Evrope pa tudi v Združene države in na druge celine, je razmeroma dobro raziskano in popisano. To velja predvsem za moške, manj pa za ženske, ki so jih spremljale ali so jim, pogosteje, pozneje z družino sledile na tuje. Organizirano samostojno odhajanje deklet in žena predvsem iz Goriške in drugih delov Primorske v zadnji četrtini 19. in v prvi tretjini 20. stoletja za zaslužkom ne le v bližnji Trst in Gorico ali v Milano in druga severnoitalijanska mesta, temveč predvsem v Egipt, največ v živahno pristaniško in trgovsko Aleksandrijo ob Sueškem prekopu, kar jim je dalo skupno ime aleksandrinke, pa tudi v Kairo in Port Said, je v tem pogledu poseben pojav. In obenem pojav, ki je šele v zadnjih dveh desetletjih postal predmet intenzivnejših znanstvenih raziskav ter s tem tudi drugačnega vrednotenja.

Aleksandrinke, kolikor se je prej o njih sploh govorilo, so bile obravnavane kot »tragične izseljenke«, »Lepe Vide«, »služabnice z žulji na duši« in podobno, kar je

bilo v skladu s prevladujočim gledanjem nanje tako s prižnice kot nasploh v domačem okolju: čeprav so domačim s svojimi pošiljkami izdatno pomagale odplačevati dolgove in premagovati pomanjkanje po razdejanju, ki je ostalo za prvo svetovno vojno in se je pod italijansko oblastjo še stopnjevalo, so bile največkrat zamolčevane, če ne celo obsojane in prezirane.

Takšna – vsaj z nelagodjem in zadrego, če ne tudi z dvoličnim moraliziranjem in obsojanjem izrisana – javna podoba aleksandrink se je po izidu knjige Dorice Makuc (1993), ki je pojavu z naslovom dala ime, ter po objavi vrste strokovnih člankov in zapisov v množičnih medijih, predvsem v zadnjem desetletju, močno spremenila: aleksandrinke so začele veljati za pogumne in spoštovanja vredne svetovljanke, razgledane Slovenke, ki so si daleč od doma pridobile izobrazbo in ugled, nekatere tudi premoženje. Do tega preobrata so pripeljali tudi ustanovitev Društvo za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink v Prvačini (2006) in njihove razstave, še najbolj pa bržkone odmevni dokumentarni film Metoda Pevca (Aleksandrinke, 2011). Dr. Daša Koprivec in njeni knjigi *Dediščina aleksandrink in spomini njihovih potomcev* pripada v širši javnosti morda manj opazen, kar zadeva temeljitost in poglobljenost opravljenega raziskovalnega dela pa izjemno pomemben delež.

Avtorica ves čas kaže, da dobro pozna razmišljanja in dognanja drugih piscev, predvsem etnologov, sociologov in zgodovinarjev, ki pa večinoma ostajajo na ravni teorije in primerjav s sorodnimi pojavi oziroma sodijo na podlagi omejenega števila neposrednih informacij ali aleksandrinke omenjajo le mimogrede, medtem ko se je ona z njihovo dediščino soočala bolj konkretno, na terenu, zlasti v pogovorih z njihovimi potomci in duhovnimi dediči. V letih 2005–2011 je namreč v devetnajstih terenskih zvezkih z zapisi pogovorov ter v petindvajsetih avdio posnetkih, zapiskih in transkripcijah pogovorov s sogovorniki v Sloveniji in Egiptu zbrala obilico dokumentarnega gradiva, ki ji daje pravico, da se z mnogimi mnenji drugih avtorjev, ki se ukvarjajo (tudi) z aleksandrinkami, ne strinja, z njimi polemizira oziroma jih po-

membno dopolnjuje. Opozarja, na primer, da stiske Primork pogosto niso bile le posledica ekonomskih razmer, in da

v dosedanjih raziskavah distinkcija med povodom in vzrokom za odhod še ni bila dovolj poudarjena oziroma sta se povod in vzrok preveč enačila. Ločnica med njima je namreč subtilna in le malo žensk bi priznalo, da so ob odhodu od doma začutile (tudi) olajšanje (str. 60).

Zgodbo aleksandrink – pravzaprav šeštevek deset tisočev posameznih zgodb – umešča v realen zgodovinski okvir, nujen za razumevanje pojava. Kot mejnik, ki je sprožil velika migracijska gibanja iz Srednje Evrope v Egipt, poudarja gradnjo in odprtje Sueškega prekopa v drugi polovici 19. stoletja. Prve Slovenke, opozarja, so prišle v Egipt z italijanskimi in avstrijskimi družinami, pri katerih so služile, in so po prihodu v Kairo in Aleksandrijo pri njih tudi ostale. Po prvi svetovni vojni pa je bil eden od odločilnih razlogov za preseljevanje Slovencev oziroma Slovenk v Egipt zlasti dejstvo, da se je zahodni del njihovega etničnega ozemlja v nekdanji habsburški monarhiji, potem ko je pripadel Italiji, znašel v veliki ekonomski in socialni stiski. V tej situaciji se je ženskam ponudilo več možnosti, da z zaslužkom pomagajo svojim družinam, kot so jih imeli moški, ki so, če se niso odločili za odhod zlasti v Argentino, ostali doma pri svojih ali ženinih starših.

Daša Koprivec v knjigi razkriva, da slovenske ekonomske migrantke v drugi polovici 19. in prvi tretjini 20. stoletja niso odhajale v svet le iz Goriške in ne samo v Egipt – leta 1897 jih je bilo tam 7.700 ob le nekaj sto moških – temveč, na primer domžalske slamnkarice, tudi v Zahodno Evropo in na druge celine. In da aleksandrinke, najbolj znane med njimi, niso bile le ponižne dojelje, sobarice in kuharice, temveč mnoge tudi spoštovane vzgojiteljice, učiteljice in družabnice v najpremožnejših judovskih, grških in armenskih trgovskih hišah kakor tudi pri politično najvplivnejših angleških, francoskih in italijanskih družinah v Egiptu. Zato se je mnogim uspelo povzpeti visoko na družbeni lestvici in so, tiste, ki so

se vrnile, s svojim znanjem, izkušnjami in prihranki doma naredile veliko dobrega. Avtorica tudi navaja, kakšna dela so aleksandrinke opravljale v Egiptu, kjer so večinoma živele pri družinah, in da je bilo med njimi manj dojlj – v nasprotju s sicer najbolj razširjeno podobo aleksandrink, žalujočih za svojimi otroki – in precej več varuš, ki so jih njihovi gojenci večinoma ohranili v lepem spominu. Nekatere s poklici, na primer šivilje, pa so bile praviloma bolj samostojne. V pogovorih z aleksandrinkami in njihovimi otroki, še priznava, jo je najbolj prevzelo spoznanje,

kako bogato znanje z različnih področij so si pridobile med bivanjem v Egiptu. Govorile so po več jezikov, komunicirale so v francoščini, angleščini, nekoliko tudi v arabščini in grščini ter seveda v italijanščini. (...) Osvojile so viš-

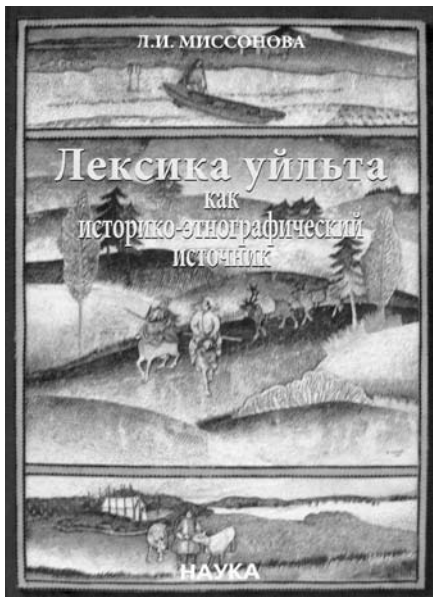
je higienske standarde, kot so jih poznale doma. Bile so se sposobne prilagajati klimi, hrani, obleki, ritmu dela itd. (str. 63).

Ob teh ugotovitvah pa Daša Koprivec tudi opozarja, da so bili na račun svojih žena, sester in mater, ki so odšle zdoma, na neki način stigmatizirani moški pripadniki njihovih družin in otroci, ki so ostali doma. In da sta poleg vpliva katoliške duhovščine, ki je odkrito, tudi z neresničnim prikazovanjem razmer v muslimanskem svetu, obsojala odhajanje žena in deklet v Egipt, prav svojevrstna solidarnost oziroma usmiljenje do zapuščenih otrok in mož največ prispevala k dolgotrajnemu procesu brisanja spomina, kot avtorica imenuje molčanje o aleksandrinkah, ki je šele v novejšem času začel dobivati tudi zrcalno podobo.

Vse že znane in predvsem mnoge doslej neznanne, tudi presenetljive navedbe v knji-

gi potrjujejo zbrane pripovedi otrok, vnukov in pravnukov pokojnih aleksandrink, rojenih bodisi na Goriškem in Tržaškem še v času Avstro-Ogrske ali Italije bodisi v Egiptu in pozneje, zlasti po sueški krizi, razseljenih tudi v Avstralijo, Kanado in druge dežele. Daša Koprivec je znala mnoge poiskati ter njihove spomine – še živ odmev obravnavanega migracijskega procesa v sodobnosti – z dokumentarnimi fotografijami iz družinskih in drugih arhivov povezati v zgovorno knjižno pričevanje. Z njim je ustvarila doslej najtemeljitejšo študijo o dekletih in ženah, materah in hčerah, sestrah in tetah iz Goriške in s Krasa, ki so »vzele usodo v svoje roke« in živele toliko različnih osebnih zgodb, da je pod skupni imenovalec mogoče zajeti le nekaj osnovnih prostorskih in časovnih koordinat. Vse drugo je bilo enkratno in neponovljivo. In ostaja izziv za nadaljnja raziskovanja.

LJUDMILA MISSONOVA: Leksika uil'ta kak istoriko-etnografičeskij istočnik; Rossijskaja akademija nauk, Institut etnologii i antropologii im. N. N. Mikluho-Maklaja, Nauka, Moskva 2013, 334 str.

Med številčno najmanjše narode sveta vsekakor spadajo narodi ruskega Severa, kot pravijo kakim 25 narodom Sibirije in Daljnega vzhoda (Torkar 1982: 125–130; 1983: 45–54). Leta 1975 je v sovjetsko-japonski

koprodukciji nastal izjemno odmeven film Dersu Uzala japonskega režiserja Akira Kurosawe, ki je Zahodu morda najbolj prepričljivo dotlej predstavil svet in miselnost staroselskega daljnovzhodnega (udegejskega) lovca iz usurijske tajge na začetku 20. stol. Literarna predloga filma (1923) je bilo delo ruskega etnografa in pisatelja Vladimirja Arsenjeva (1872–1930), izšla je tudi v slovenskem prevodu (1956).

Uilta je samopoimenovanje staroselskega naroda z daljnovzhodnega otoka Sahalina. Do pred nedavnim se je zanj uporabljal etnonim *Oroki*. Ob popisu leta 2010 so šteli 295 oseb, od tega jih je le 17 v različni meri še obvladalo materni jezik. Preostali govorijo le ruščino. Večina *Uiltcev* živi v Nogliški (Nogliki) občini (rajonu) v severnem delu in Poronajski občini v južnem delu Sahalinske pokrajine.

Uiltci so bili pokristjanjeni v letih 1879–1916. Prejeli so pravoslavna ruska imena. Južni Sahalin je bil v letih 1905 do 1945 v sestavi Japonske. *Uiltski jezik* spada v tunguško-mandžursko jezikovno družino.

Ima dve narečji, severno in južno. Po letu 1945 se je okrog 30 ljudi južnega narečja preselilo na otok Hokkaido. Od njih se je japonski jezikoslovec Jiro (Dziro) Ikegami (1920–2011), profesor Hokkaidске univerze, naučil uiltskega jezika.

Do začetka 21. stol. *Uiltci* niso imeli svojega knjižnega jezika. Projekt uiltskega knjižnega jezika je na podlagi cirilice izdelal prof. Jiro Ikegami. Pripravil ga je v tesnem stiku z nosilci uiltskega jezika, Eleno Bibikovo, Irino Fedjajevo, Ljubov Kitazimo in Minato Sirjuko. Osnutek pisave so leta 1993 obravnavali v Inštitutu za lingvistične raziskave RAN v Sankt-Peterburgu in Inštitutu za jezikoslovje RAN v Moskvi. Leta 2008 je v Južno-Sahalinsku izšel abecednik *Uiltadairisu* ('Spregovorimo uiltsko') pod znanstvenim vodstvom Jira Ikegami-ja, obsega pa 108 strani. Knjiga, ki jo tu predstavljamo, je zgodovinsko-etnografski rusko-uiltski slovar s 7.500 iztočnicami in pomeni logično dopolnitev abecednika. Napisala jo je etnologinja Ljudmila Missonova, vsebuje pa leksiko kulturne dediščine

* Silvo Torkar, dr. znanosti s področja jezikoslovja, mag. znanosti s področja slovenskega imenoslovja, prof. ruščine in sociologije, znanstveni sodelavec, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 4, E-naslov: silvo.torkar@zrc-sazu.si